

JEL Classification: L26, I23

Ольга Малярчук

*кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
maliarchuk.olha@kneu.edu.ua*

Olha Maliarchuk

*PhD, Associate Professor,
Department of Business Economics and Entrepreneurship,
KNEU named after Vadym Hetman
maliarchuk.olha@kneu.edu.ua*

Олена Гребешкова

*кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
grebeshkova@kneu.edu.ua*

Olena Hrebeshkova

*PhD, Associate Professor, Department of Business Economics and Entrepreneurship, KNEU
named after Vadym Hetman
grebeshkova@kneu.edu.ua*

Ірина Кубарева

*кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
kubareva.iryana@kneu.edu.ua*

Iryna Kubareva

*PhD, Associate Professor,
Department of Business Economics and Entrepreneurship,
KNEU named after Vadym Hetman
kubareva.iryana@kneu.edu.ua*

РЕФЛЕКСІЯ СТУДЕНТІВ ЩОДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТУ: ОЧІКУВАННЯ VS РЕАЛЬНІСТЬ

STUDENTS' REFLECTION ON THE DEVELOPMENT OF THE ENTREPRENEURIAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY: EXPECTATIONS VS REALITY

Анотація. Досліджено очікування та запити студентів щодо розвитку підприємницького середовища в університетах. Класифіковано запити студентів щодо програм підтримки розвитку студентського підприємництва за бізнес-спрямуванням, інституційною та функціональною ознакою. Встановлено несистемність підтримки академічного підприємництва та недостатній рівень обізнаності у студентів про стан підприємницького середовища в українських університетах.

Abstract. The expectations and requests of students regarding the development of the entrepreneurial environment at universities are investigated. The students' requests for supporting the development of student entrepreneurship programs are classified by business direction, institutional and functional characteristics. The article reveals the lack of systematic support for academic entrepreneurship and the insufficient level of awareness of students about the state of the entrepreneurial environment in Ukrainian universities.

Одним з найбільш поширених наративів в підприємницькій освіті (або ті, що існують у суспільстві щодо підприємництва) є теза про те, що підприємництву навчити неможливо: нібито існує спеціальний “підприємницький ген” (“підприємницька ДНК”), а всі підприємці володіють надзвичайними особистісними рисами — харизматичністю, сміливістю, кмітливістю, тоді як формальна освіта не здатна “когось зробити підприємцем”. Долати скептицизм щодо ефективної університетської підприємницької освіти можна, створюючи “підприємницькі університети” та розвиваючи в університетах академічне підприємництво.

Чого навчати? Як навчати? Хто має навчати? Ці та багато інших запитань виникають у процесі менеджменту освітньої діяльності на програмах з підприємництва. Основними стейкхолдерами цього процесу є студенти, тому аналіз їх очікувань та запитів щодо розвитку підприємницького середовища в університетах є вкрай важливим та актуальним питанням.

Підприємницькі компетенції студентів формуються під впливом відповідного середовища та є важливим чинником розвитку підприємницького та інноваційного потенціалу країни. Заклади вищої освіти при цьому виступають провідниками формування підприємницьких компетенцій у студентів через підприємницьке середовище університету, завдяки використанню засобів формальної та неформальної освіти, підтримці студентських ініціатив у сфері підприємництва, цілеспрямованому формуванню підприємницького мислення та досвіду, поширенню підприємницької культури та цінностей. Такий розвиток підприємницького середовища потребує моніторингу та постійного аналізу результативності формування підприємницьких компетенцій у студентів, відстеження прогресу через отримання рефлексії від студентів.

Студентське підприємництво та розвиток підприємницьких екосистем в академічному середовищі залишаються актуальними сферами наукових досліджень. У силу євроінтеграційних процесів в Україні особливу увагу привертають рамкові умови підприємницьких компетенцій (EntreComp), яким підприємництво описується як «компетенція протягом усього життя, визначає, які елементи роблять людину підприємницькою, і описує їх, щоб створити загальний орієнтир для ініціатив, пов'язаних з підприємницьким навчанням» [1]. Особливості формування підприємницької культури у закладах вищої освіти України досліджує О. Веріотов, який наголошує на необхідності опитування студентів різних спеціальностей та регіонів країни [2]. Сутність та структуру підприємницької компетентності студентів, а також можливості різних способів забезпечення процесу її формування описують О. Попова та С. Золотухіна [3].

Свій внесок у вивчення підприємницьких компетенцій студентства роблять дослідники КНЕУ імені Вадима Гетьмана. У контексті нашого дослідження маємо відзначити напрацювання Л. Лігоненко, яка вивчає підприємницькі наміри, підприємницьку реалізацію та підприємницький потенціал студентів, з подальшими оцінкою стану та розробкою стратегій посилення ролі ЗВО, а також пропозиції щодо розвитку екосистеми підтримки академічного підприємництва [4].

Метою нашого дослідження є виявлення очікувань та ставлення українських студентів до розвитку підприємницького середовища в межах університету. Для досягнення поставленої мети проаналізовано результати опитування, проведеного нами у квітні-травні 2023 року в межах дослідницького проєкту “Підприємницькі можливості, компетенції та наміри серед студентів університетів у крос-культурному вимірі”. В опитуванні взяли участь 247 студентів з 11 університетів різних регіонів України (Київ, Львів, Харків, Одеса), переважна більшість (93,52%) яких навчається на економічних спеціальностях та майже третина (31,17%) яких мають досвід підприємницької діяльності.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити такі висновки.

По-перше, привертає увагу той факт, що майже половина студентів (48%) не обізнані про стан підприємницького середовища в університеті, причому 28% цих респондентів заявили, що мають досвід підприємницької діяльності, а отже є обізнаними в цьому питанні. Відповідаючи на запитання «Які види підтримки підприємництва з наведених нижче існують у Вашому університеті?» студенти найчастіше згадують курси (вебінари, воркшопи тощо) з підприємництва та/або створення власного бізнесу (83% респондентів), а також конкурси стартапів і менторські програми підтримки (58%). Про центри підтримки підприємництва, офіси трансферу технологій/знань та академічні бізнес-інкубатори студенти згадували нечасто (відповідно 26%, 22% та 12%). На прохання вказати інші (окрім зазначених у попередньому запитанні) види підтримки підприємництва, студенти зазначали: тренінги, вебінари, навчальні курси з підприємництва; бізнес майстер-класи; лекції успішних підприємців; додаткові освітні програми; телеграм-канал з пропозиціями про працевлаштування, кар’єрне зростання та саморозвиток; літні тижневі школи підприємництва у співпраці з Дія.Бізнес. На нашу думку, отримані результати свідчать про несистемність підтримки академічного підприємництва в українських університетах або недостатню обізнаність студентів про це внаслідок незадовільного рівня інформування про відповідні програми (проєкти) з боку університетів.

По-друге, студенти, які мали досвід отримання послуг від університету щодо підтримки своїх підприємницьких ініціатив (54% від усіх респондентів), оцінили свій рівень задоволеності. Зокрема, 24% з них зазначили, що в цілому задоволені, 6% залишились незадоволеними та ще 24% не змогли визначитись. Щодо видів послуг, які задовольняють студентів, на перших позиціях опинилися загальна підтримка університетом розвитку студентського підприємництва (про що зазначили 28% респондентів) та консультування з розробки бізнес-ідеї (26% відповідно). Послуги в сфері фінансового консалтингу та юридичної підтримки відзначили як задовільні 22% респондентів, а підтримка щодо потенційного інвестування відзначена як задовільна 19% респондентів. На

нашу думку, ці результати можуть свідчити про наявність дисбалансу в системі інституційної підтримки студентського підприємництва на рівні університетів, переважанні загального консультування над спеціальною, фахово-спрямованою підтримкою підприємницьких ініціатив.

По-третє, студенти мають запит на програми підтримки розвитку студентського підприємництва у своєму університеті. Зокрема, аналізуючи відповіді на це відкрите запитання можемо виділити кілька напрямів. За *бізнес-спрямуванням* студенти виявляють інтерес до програм в сферах жіночого підприємництва, аргобізнесу, ІТ-сфери, бізнесу в соціальних мережах та стартапах з післявоєнного відновлення інфраструктури. За *інституційною ознакою* підтримки студентського підприємництва має місце високий інтерес з боку студентів до менторських програм, інкубаційних програм та програм акселерації, набуття практичного досвіду в успішних стартапах, обмін досвідом із зарубіжними підприємцями. Студенти потребують наставників, оскільки їм не вистачає практичної підготовки в сфері підприємництва, про що зазначив (прямо або опосередковано) кожен п'ятий респондент. За *функціональною (фаховою) ознакою* у фокусі уваги респондентів програми фінансової, інвестиційної та організаційної підтримки студентського підприємництва. Про зацікавленість у програмах фінансування та доступу до інвесторів зазначав кожний четвертий учасник опитування.

Також слід відзначити, що в цілому у студентів українських університетів має місце низький рівень обізнаності про інституційну підтримку підприємництва в країні: у середньому лише 3% респондентів зазначили, що абсолютно обізнані про функціонування різних інститутів в цій сфері та ще біля 15% — добре обізнані. Що ж до тих, хто взагалі нічого про це не знає, то таких виявилось біля 27%. Найменш поінформовані студенти щодо функціонування бізнес-інкубаторів і акселераторів та венчурних інвестиційних фондів, про що зазначили 75% та 70% респондентів відповідно. Дещо вищий їх рівень обізнаності щодо роботи технологічних та інноваційних парків, стартап-шкіл і центрів підприємництва та бізнес-ангелів (рівень необізнаності не перевищує 53%).

У контексті вивчення реалій підприємницького середовища уявляється цікавим, як студенти оцінюють ціннісний профіль свого оточення (родини та друзів, однолітків, інших груп) щодо сприйняття підприємницької діяльності. Виявилось, що для 59% опитаних студентів підприємницька діяльність цінніша за інші види діяльності та кар'єри, що є максимальним значенням серед усіх запропонованих для оцінювання ціннісних настанов. Ще 49% погодились із твердженням, що підприємницьку діяльність цінують їх однолітки. 42% погодились, що підприємницька діяльність цінується їх родинами та друзями. Також слід зазначити, що 39% респондентів погодились з тим, що роль підприємництва в економіці країни взагалі недооцінена, а 11% опитаних погодились із твердженням, що більшість населення України вважають неприйнятним бути підприємцем.

На основі цих запитів університети можуть формувати збалансовані програми підготовки підприємців та розбудовувати університетські підприємницькі екосистеми із залученням інституційних гравців, успішних підприємців, потенційних інвесторів та бізнес-ангелів.

Література

1. EntreComp: The entrepreneurship competence framework. Web-site of European Commission, 2016. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework_en (accessed 20.03.2024).
2. Верітов О. І. Особливості формування підприємницької культури в закладах вищої освіти України. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_1/33.pdf
3. Попова О. В., Золотухіна, С. Т. Формування підприємницької компетентності студентів у процесі професійної підготовки. Educational challenges. 2020. S. 1., n. 63. P. 111-121. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-2471.2020.63.12>
4. Лігоненко Л. Підприємницькі наміри студентів: результати опитування, висновки та роздуми щодо розбудови екосистеми підтримки академічного підприємництва. Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 трав. 2022 р. Київ: КНЕУ, 2022. С. 221–225.

References

1. EntreComp: The entrepreneurship competence framework. Web-site of the European Commission, 2016. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework_en (accessed 20.03.2024).
2. Veritov O. I. Peculiarities of formation of entrepreneurial culture in higher education institutions of Ukraine. Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_1/33.pdf
3. Popova O. V., Zolotukhina, S. T. Formation of entrepreneurial competence of students in the process of professional training. Educational challenges. 2020. S. 1., n. 63. P. 111-121. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-2471.2020.63.12>
4. Ligonenko L. Entrepreneurial intentions of students: survey results, conclusions and reflections on the development of the academic entrepreneurship support ecosystem. Innovative entrepreneurship: state and prospects of development: coll. materials VII All-Ukrainian. science and practice conference, Kyiv, May 30, 2022. Kyiv: KNEU, 2022. P. 221–225.